

TURINYS

Įžanga	6
VAN GOGO GYVENIMAS IR LAIKMETIS	8
ŠIAURĖ: ISTORINIAI NYDERLANDAI IR ANGLIJA	10
PIETŪS: ARLIS, SEN REMI IR OVERAS PRIE UAZOS	64
PAVEIKSLŲ ALBUMAS	98
ANGLIJA IR ŠIAURĖS EUROPA	100
PARYŽIUS	128
ARLIS	158
SEN REMI	210
OVERAS PRIE UAZOS	234
Rodyklė	254

SĖKMĖ

Van Gogui dar tebegyvenant Pietuose, pavyko parduoti vienintelį didelį savo paveikslą. Net ir kunkuliuojančiame to meto meno pasaulyje jo kūryba buvo tokia prieštaringa, kad privertė du kolegas menininkus dėl jos susigrumti dvikovoje.

Pats van Gogas dėl savo darbų garsinimo laikėsi dvilypės nuomonės. Paryžiuje jis surengė keletą savo ir kai kurių draugų tapytojų kūrybos parodų, tačiau jos didelio pasisekimo nesulaukė. Be to, kūrinius eksponavo nepriklausomų prekiautojų meno kūrinių, pavyzdžiui, Tėtušio Tangi galerijose, bet jo kūryba ir toliau išliko itin mažai žinoma platesniam žiūrovų ratui.

LES VINGT

Nepriklausomų menininkų salonas klestėjo, už nedidelį užmokestį suteikdavo dailininkams erdvę eksponuoti darbus, kurių nevertino

jokia žiuri. 1888 metų kovą Teo jiems nusiuntė tris van Gogo kūrinius. Van Gogas ne kartą prašė, kad jie būtų eksponuojami tiesiog kaip „Vinsento, o ne van Gogo“ darbai. Kitais metais Nepriklausomųjų salone buvo parodyti dar du jo kūriniai – *Vilkdalgiai* ir *Žvaigždėta naktis virš Ronos*. Jie sulaukė šio tokio susidomėjimo, todėl van Gogas buvo pakviestas dalyvauti prestižinėje belgų avangardo menininkų grupės *Les Vingt* (dar vadinamos *Les XX*) parodoje. 1890 metų sausį jų surengtoje parodoje jis pristatė šešias drobes, įskaitant dvi *Saulėgrąžų* versijas,

Žydintį sodą Arlyje, Raudonuosius Arlio vynuogynus ir ką tik nutaptą *Kviečių lauką tekant saulei*. Jo kūryba buvo eksponuojama puikioje draugijoje – greta Sezano, Lotreko, Renuaro ir Sislėjaus. Kaip tik šioje parodoje jam pavyko parduoti vienintelį didelį savo paveikslą. Dailininko Eženo Bošo, su kuriuo van Gogas draugavo ir kartu tapė

Vilkdalgiai, 1889 metų kovas. Tankia, ritmiška gėlių kompozicija, vaizduojama iš neįprastai arti, autorius išryškina natūralaus jų augimo jėgą ir energiją.

Moteris, mieganti po medžiu, 1900–1901 metai, Odilonas Redonas (1840–1916). Sekdami van Gogo pavyzdžiu daug kitų menininkų, pavyzdžiui, Redonas, drąsiai plėtė prancūzų avangardinės dailės ribas.

savo straipsnyje pavadinęs van Gogą „unikaliu pionieriumi“. Menininkas į tai atsakė, paprašydamas niekada daugiau neberašyti apie jo darbus; regis, jis baiminosi, kad, kaip rašė motinai ir seseriai Vilhelminai, „sėkmė bus kone blogiausia, kas gali atsitikti“.

1890 metų sausį jaunas rašytojas Alberas Orjė viename svarbiausių to meto Paryžiaus žurnalų *Mercure de France* išspausdino straipsnį, pavadintą *Vienišieji: Vinsentas van Gogas (Les Isolés: Vincent van Gogh)*. Šiame reikšmingame straipsnyje taip pat buvo paminėta tokių prieštaringai vertinamų ir mažai žinomų dailininkų kaip Sezanas, Bernaras, Gijomenas, Dega, Pisaro ir Gogenas (mūsų laikais itin garsių) kūryba. Sutrikęs van Gogas parašė Orjė ir pareiškė, kad jo proza daug sykių paveikesnė nei paveikslai, apie kuriuos jis rašęs straipsnyje. Vis dėlto, kad ir kaip susidrovėjęs tada jautėsi, tai nesukliudė jam nusiųsti šio straipsnio kopijų dėdei Sentui, Terstegui ir Aleksandrui Rydui, įtakingam meno pirkliui škotui, kurį pažinojo dar nuo tarnybos *Goupil* laikų.

1888 metais, žmona Ana Boš už 400 frankų įsigijo jo drobę *Raudonieji Arlio vynuogynai*. Kitas šioje parodoje turėjęs dalyvauti menininkas, *Les Vingt* grupės narys Anri de Gru (1866–1930) atsisakė eksponuoti savo darbus toje pačioje galerijoje, kur iškabinti van Gogo kūriniai. Vėliau de Gru dėl to buvo pašalintas iš grupės, bet pirmiausia Tulūzas-Lotrekas iškviatė jį į dvikovą, kurioje van Gogo pusę aktyviai palaikė ir Sinjakas.

PRIPAŽINTAS KRITIKŲ

Nors Teo aktyviai propagavo Gogeno ir impresionistų kūrybą, jis negalėjo

panašiai pasielgti ir su brolio darbais vien dėl to, kad šis anksčiau buvo gėdingai atleistas iš įmonės *Goupil et Cie*. Vis dėlto 1889 metais van Gogo kūryba pagaliau patraukė rimtų dailės kritikų dėmesį; tai buvo svarbus pasiekimas menininkui, kuris pastaruosius dvejus metus tik karštligiškai tapė, nedalyvaudamas jokiuose įtakingesniuose menininkų judėjimuose. Iš to, kaip van Gogas elgėsi su apie jį pradėjusiais rašyti meno kritikais, galima spėti apie tuomet išryškėjusį dvilypį jo požiūrį į sėkmę. Vienas pirmųjų tokių kritikų buvo olandų žurnalistas Isaksonas,

SIMBOLIZMAS

XIX a. 9-ajame dešimtmetyje Paryžiuje plačiai paplito naujojo meno žurnalai, kurių daugelis turėjo itin nedidelį skaitytojų ratą. Dailininkai, poetai ir kiti rašytojai ginčijosi ir savo meno teorijas skelbė kavinėse bei įvairiuose salonuose. Impresionizmo klestėjimas baigėsi. Dabar labiausiai buvo garbستomas paslaptingas, jausmus ir idėjas žadinantis menas. Nors reikėsi įvairiomis formomis, dažniausiai jis buvo asocijuojamas su gana neaiškiu „simbolizmo“ terminu.

Raudonieji Arlio vynuogynai, 1888 metai. Vienintelis van Gogo paveikslas, kuris buvo parduotas dar jam esant gyvam.

GYDYTOJO GAŠĖ GLOBOJE

Išrašytas iš psichiatrijos ligoninės, van Gogas išgyveno neįtikėtinai produktyvų kūrybos laikotarpį. Jis išsinuomojo kambarėlį vienoje Overo, miestelio greta Paryžiaus, kavinėje ir ten apsigyveno gydytojo Gašė prižiūrimas. Netrukus menininkas suprato, kad Gašė toks pat ligotas ir prislėgtas kaip ir jis pats.

„Privalau kažką keisti, net jeigu tas pokytis neišeis man į gera“, – rašė van Gogas iš Sen Remi ir 1890 metų gegužės 17 dieną, šį kartą labai lauktas, atvyko į Paryžių, kur stotyje jį pasitiko brolis. Teo parsivežė jį į savo butą Pigalio rajone, netoli nuo jų anksčiau kartu nuomoto buto Lavalio gatvėje. Teo žmoną Johaną kiek sutrikdė sveikai atrodantis van Gogas, kuris labai skyrėsi nuo trapios ir silpnos Teo. Dvi dienas paviešėjęs brolio šeimoje, van Gogas, kaip buvo iš anksto nutarta, persikėlė į Overą prie Uazos, į šiaurės vakarus nuo Paryžiaus įsikūrusį nedidelį bažnytkaimį. Jo apylinkės buvo itin pamėgę daugybę XIX a. menininkų, pavyzdžiui, Sezaną, Dobinį, Pisaro ir Koro. Kaip tik Kamilis Pisaro padėjo Teo susitarti su gydytoju Poliu Gašė, kad šis prižiūrėtų atvykusį van Gogą. Vis dėlto, kaip vėliau paaiškėjo, šio gydytojo globa buvo labai atsaini.

GAŠĖ TAIKYTAS GYDYMAS

Gydytojas buvo našlys, augino du paauglius vaikus, Margaritą ir Polį. Be to, garsėjo kaip ekscentriška asmenybė,

Kavinė su viešbučiu Overe mūsų dienomis. Van Gogas nuomojo čia kambarį ir gerai sutarė su visa šeiminkų Ravu šeima.

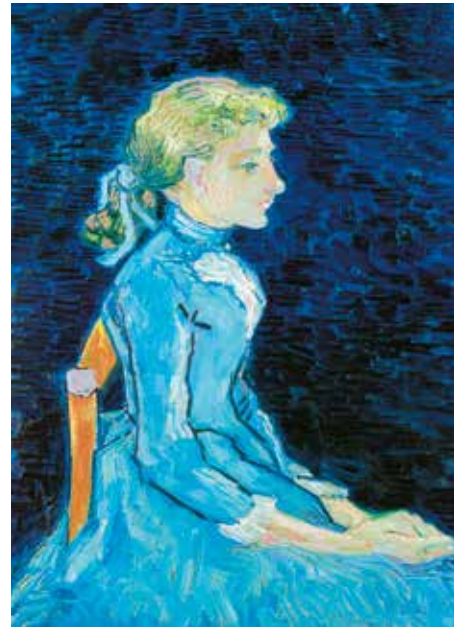
OVERAS PRIE UAZOS

Vaizdingas Overo miestelis įsikūręs apie 30 kilometrų į šiaurę nuo Paryžiaus. Kalvotas jo apylinkių Uazos slėnyje peizažas, švelnus gamtovaizdis nuo seno traukė čia įsikurti dailininkus, pavyzdžiui, Koro, Domjė, Pisaro ir romantiškąjį realistinių peizažų tapytoją Dobinį, kuris čia gyveno iki pat mirties 1878 metais.

domėjosi homeopatija ir veikiausiai buvo šiek tiek šarlatanai. Van Gogas vėliau pastebėjo, kad „daktaras Gašė <...> serga dar labiau nei aš“. Kaip ir dailininkas, Gašė kentėjo nuo depresijos, o van Gogui taikytas gydymas apsiribojo jūdvių bendrais pietumis du kartus per savaitę ir neįpareigojančiais pokalbiais. Pats būdamas menininkas mėgėjas, Gašė drąsino van Gogą toliau tapyti ir, kaip pastebėjo šis, į tapymą žiūrėjo „absoliučiai fanatiškai“. Gašė turėjo surinkęs nemažą dailės kūrinių kolekciją, kurioje buvo tokių menininkų kaip Pisaro, Sezaną, Renuarą ir Montiželį drobių.

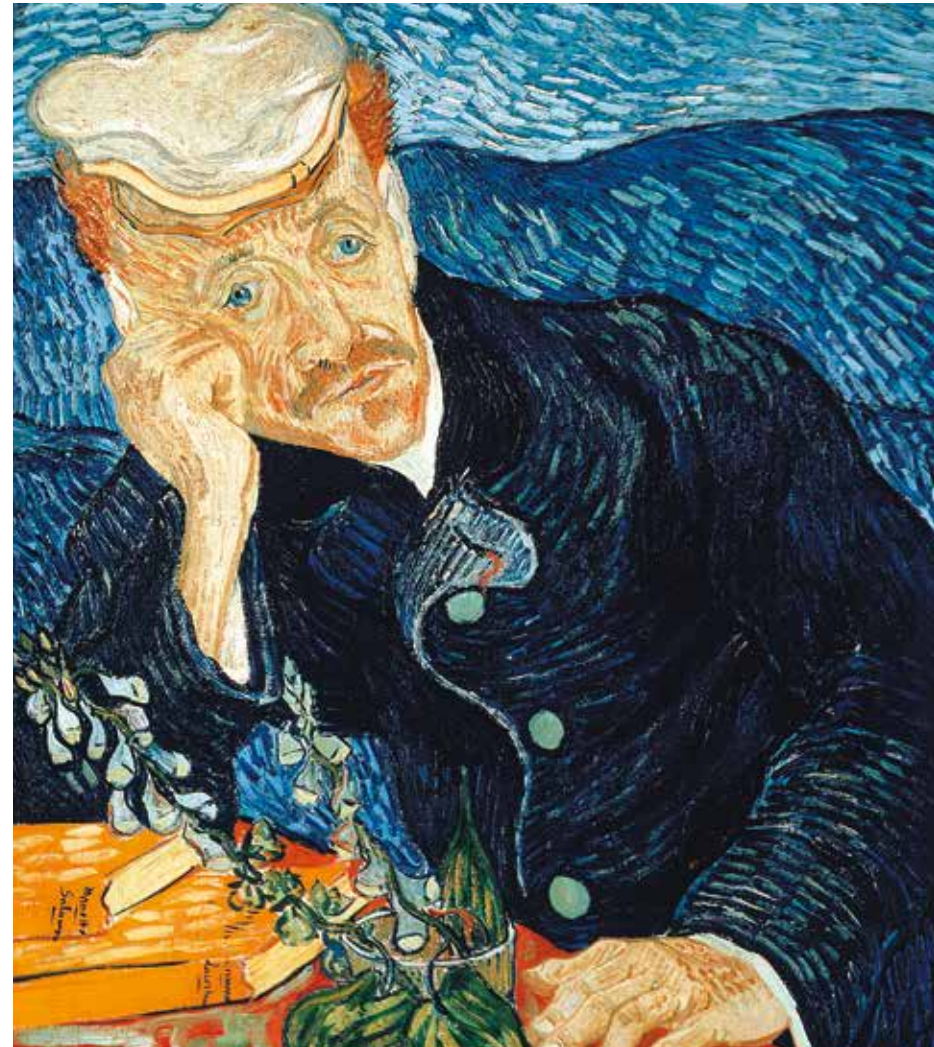
KŪRYBOS IŠSILIEJIMAS

Gyvendamas Overe, van Gogas tapė su pašėlusia energija; gyventi jam buvo likę, kaip vėliau paaiškėjo, du mėnesiai ir per šį laikotarpį jis iki galo nutapė apie aštuoniasdešimt drobių. Už 3,50 franko per dieną išsinuomojęs kambarį Ravu kavinėje Rotušės aikštėje, jis labai susidraugavo su šia šeima, dažnai tapė jų dukterį Adeliną Ravu. Paprastai keldavosi apie penktą valandą ryto ir dirbdavo iki

Adelinos Ravu portretas, 1890 metų birželis. Van Gogo nuomojamo būsto šeiminko dukrai šiame portrete trylika metų. Vaizdas iš profilio suteikia paveikslui Renesanso portreto dvasios.

pat vakaro su trumpomis pertraukėlėmis pietums ir vakarienei. Miegoti eidavo dažniausiai devintą vakaro.

GAŠĖ PORTRETA

Van Gogas nutapė du šio savo draugo iš Overo portretus. Jį veikiausiai itin domino asmenybė gydytojo, kuris nuolat gydė kitus, bet niekaip negalėjo pasveikti pats. Gašė van Gogas pavaizdavo kaip archetipinį melancholijos paženklintą „šiurkštinį žmogų“ – „liūdną ir vis dėlto malonų“ – kaip pats apie jį rašė. Nors menininkas šį portretą laikė itin moderniu, matė jame ir metafizinio pasaulio atspindžių – vertino kaip pasaulietinį Gogeno Kristaus Alyvų kalne atitikmenį.

Gašė poza primena van Gogo anksčiau nutapytus ponios Žinu portretus, tačiau, svarbiausia, – puolusį angelą iš Albrechto Diurerio 1514 metais sukurtos graviūros *Melancholija*. Rusmenės šakelė Gašė rankoje ir cinobrio raudonio stalviršis, regis, įsirežiantis į jo kūną, kalba apie širdies ligą; greta padėtos ryškiai geltonos spalvos knygos veikiausiai asocijuojasi su pačiu tapytoju, kuris mėgo skaityti romanus ir su jais tapatinosi.

Melancholija, Albrechtas Diureris, 1514 m. Šis klasikinis melancholijos įvaizdis atspindi šiurkštinio žmogaus dvasios negalią.

Kairėje: Gydytojo Gašė portretas, 1890 metų birželis. Gydytojas čia vaizduojamas Diurerio angelo poza, su rusmenės šakele, simbolizuojančia jo slepiamą ligą.

Žemiau: Gydytojo Gašė namas Overe, Polis Sezaną, 1872–1873 metai. Overe prie Uazos tapyti mėgo daug menininkų, įskaitant ir Sezaną.

AUDRA IR RIMTIS

Van Gogas ėmė žvelgti į pasaulį „kaip per stiklą, miglotai“. Nerimastingos jo būklės ženklų buvo galima pastebėti elgesyje, laiškuose ir paveiksluose, kurie iš tiesų buvo paskutiniai.

Regis, niekas nesuprato tikrosios van Gogo būsenos. Gydytojas Gašė tris dienas per savaitę praleisdavo Paryžiuje, kur užsiėmė privačia praktika, ir manė, kad, norint užtikrinti stabilų dailininko sveikatos būklę, pakanka poilsio bei atsipalaidavimo. Iš tiesų van Gogo sveikata, bent jau iš pažiūros, buvo gera tik iki 1890 metų birželio pradžios. Tačiau dienos bėgo ir jo elgesyje buvo galima pastebėti tam tikrų ženklų (bent jau mūsų akimis), kad ne viskas taip gerai, kaip atrodo. Kaip visada, pirmieji apie pavojų įspėjo laiškai.

GILI DEPRESIJA

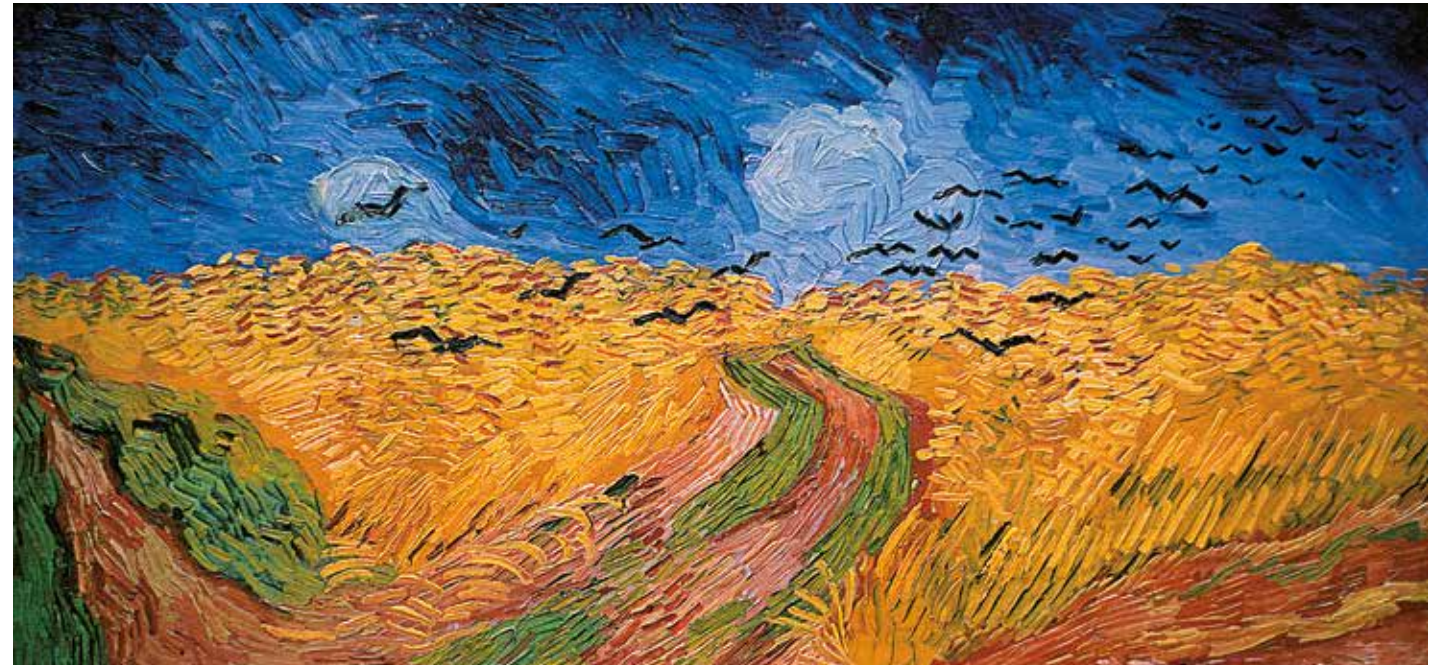
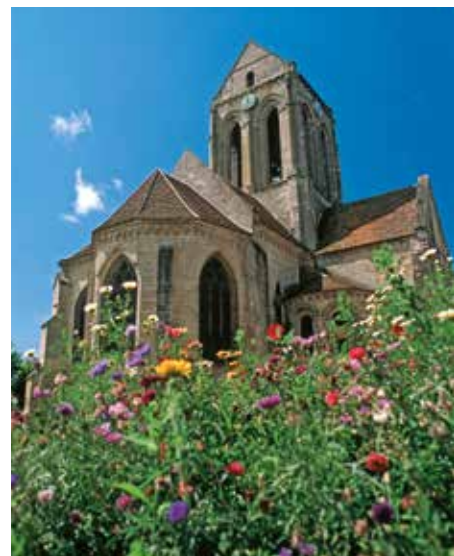
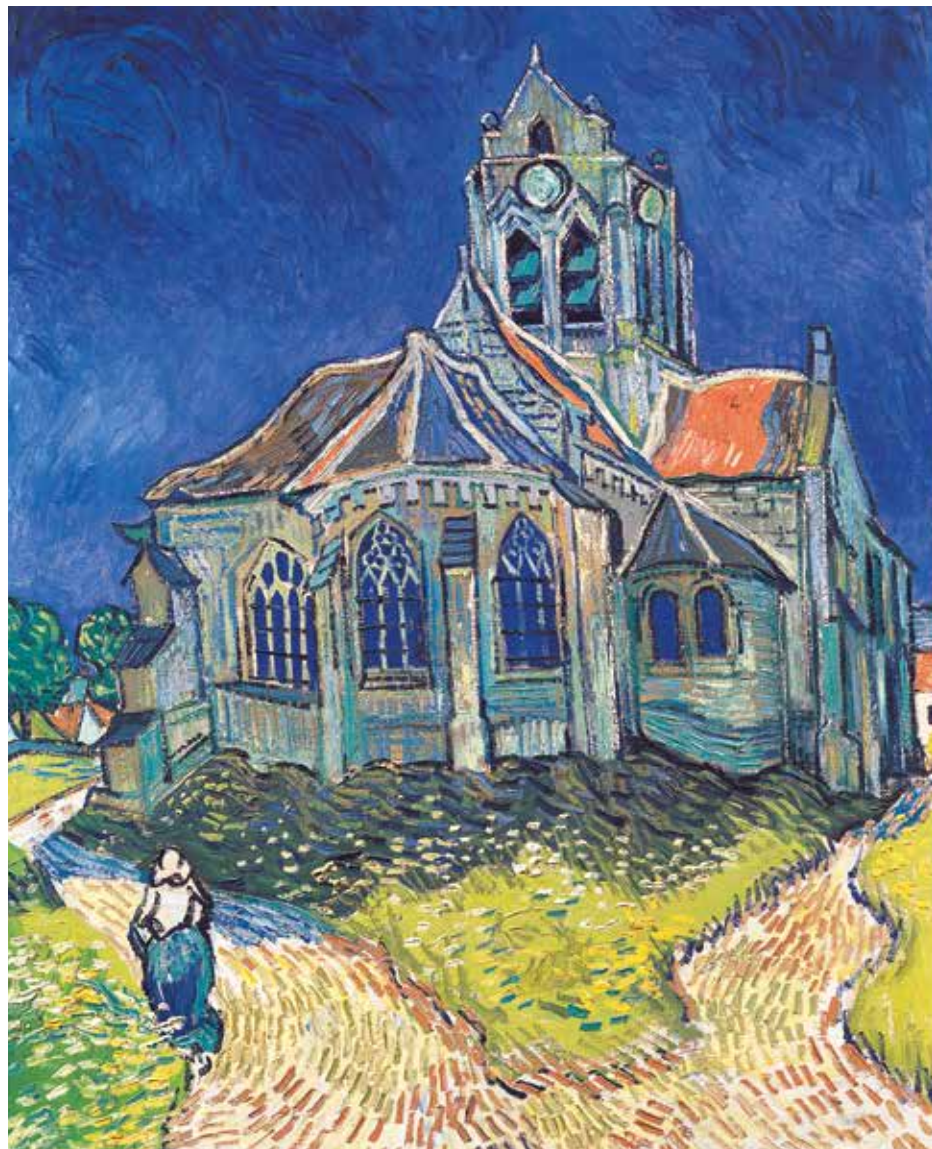
Laiškuose Teo jis užsimindavo apie nuolatinį vienišumo jausmą net leidžiant laiką su draugais ar giminaičiais. Cituodamas garsiąją apaštalo Pauliaus frazę iš Laiško korintiečiams, jis pastebėjo, jog viską mato „kaip per stiklą, miglotai“. Likus maždaug trims savaitėms iki savižudybės, van Gogas atvyko pas Teo pietų. Čia jis susitiko draugus Alberą Orjė ir Tulūzą-Lotreką, kurie abu buvo puikūs bičiuliai, nuoširdžiai domėjosi juo ir žavėjosi jo kūryba. Tačiau prieš atvykstant dar vienam svečiui, van

Gogas netikėtai paliko šią draugiją ir net nepapietavęs grįžo į Overą.

Nežinia, kodėl jis tada išvyko, bet veikiausiai galime spėti, jog tuo metu vis labiau jautėsi našta Teo. Jį visuomet liūdino tai, kad pats nesukūrė šeimos. Kūryba ne visada šiuos nuogastavimus išsklaidydavo ir kartais jam atrodė tik apgailėtinas visaverčio gyvenimo pakaitalas. Van Gogas rašė: „Ateitis rodosi vis niūresnė, nemanau, kad kada nors dar būsiu laimingas.“ Teo ir Johana turėjo savų rūpesčių – sirguliuojantį kūdikį, dažnai atsinaujinančias Teo sveikatos bėdas, taip pat nuolatinį nerimą dėl tarnybos. Vis dėlto Johana su užuojauta atsakė į van Gogo laišką, apramindama menininką. Būtent tada, kai juto, kad jo gyvenimui „iškilusi grėsmė iš pat šaknų“, jos laišką jis skaitė „lyg

Kairėje: Overo bažnyčia, 1890 metų birželis. Linijų ir spalvų sinergija kuria dėmesį prikaustantį vaizdą. Van Gogo pamėgtas išsišakojančio kelio motyvas šiam darbui suteikia keistos įtampos.

Žemiau: Tikrosios Overo bažnyčios fotografija mums primena, kaip menininkas kurdamas transformuoja šį gana kuklų objektą ir pasiekia įspūdingą rezultatą.

Aukščiau: Kviečių laukas su varnais, 1890 m. liepa. Vienas labiausiai garbinamų tapybos darbų visame Vakarų mene – nepaskutinis van Gogo kūrinys, bet jame tikrai įtaigiai susilieja vidinis ir išorinis menininko pasauliai.

Dešinėje: Kviečių laukas po debesuotu dangumi, 1890 m. liepa. Van Gogas naudoja didelio formato (proporcingo „dvigubo kvadrato“) drobę, kuri suteikia peizažui stulbinamą tikroviškumo įspūdį.

Evangeliją“. O liepos 15 dienos laiške van Gogas priekaištavo broliui ir svainei dėl jų planų vykti trumpų atostogų į Olandiją ir kaip įmanydamas stengėsi įtikinti, nors ir veltui, kad atvažiuotų pas jį į Overą.

PASKUTINIAI KŪRINIAI

Joks kitas paveikslas nepasako tiek daug apie van Gogo mąstymo sanklodos sudėtingumą ir esminį jos nepažinumą kaip meistriškas jo kūrinys Overo bažnyčia. Iš tiesų tai paprasta, gana proziška vietinė bažnyčia, tačiau van Gogo paveiksle ji atgyja, išsikreipia ir išlinksta nuo savo pačios svorio. Kaip ir paveiksle Kviečių laukas su varnais, stebėtoją į paveikslą tarsi įtraukia išsišakojantis keliukas, kuris toliau netikėtai baigiasi sulig bažnyčios šonais. Nėra kur eiti – nei aplink bažnyčią, nei į jos vidų, nes durys uždarytos, langai tamsūs. Vis dėlto kiti šiuo laikotarpiu nutapyti menininko darbai yra itin džiaugsmingi, ekspresyvūs, drobės,

regis, veržte veržiasi iš rėmų. Tarp jų – trylika siaurų horizontalių drobių, kuriomis, sekdamas Mijė pavyzdžiu, van Gogas veikiausiai siekė sukurti vientisą dekoratyvų ansamblį. „Esu visiškai tikras, kad šios drobės papasakos tau viską, ko negaliu išsakyti žodžiais, – rašė van Gogas apie kai kuriuos iš šių peizažų, – <...> koks sveikas ir energingas aš jaučiuosi kaime.“ Dažnai klaidingai manoma, kad vienas iš jų, Kviečių laukas su varnais, buvo paskutinis dailininko kūrinys. Žinoma, šiame darbe nepaneigiamai juntama kažkokia grėsmė, bet, van Gogo sumanymu, tai buvo vienas iš gamtos atvaizdų, kuriame jis siekė perteikti besikeičiančios šviesos ir oro permainų nulemtą įspūdingą peizažo transformaciją. Jeigu žiūrėtume į šiuos darbus kartu, įžvelgtume ir daugiau prasmų, bet stebint atskirai, tik šį – su vėjo

blaškomais varnais, išsišakojančiu keliuku, kontrastingomis horizontaliomis spalvų juostomis ir iš jaudulio trūkinėjančiais ritmingais teptuko potėpiais – paveikslas atrodo grėsmingai, persmelktas kažkoks nelaimės nuojautos.

SAVO LAIKMEČIO MENININKAS

Dauguma šio laikotarpio van Gogo paveikslų yra šviesūs, su daugybe sukuriuojančių, užapvalintų formų, kurios stebėtoji primena, kad tuo metu ėjo modernio (*art nouveau*) dešimtmetis ir, nors van Gogas daugeliu aspektų buvo unikalus menininkas, vis dėlto kūryboje nevengė ir tuo metu vyrausios kultūrinės mados.

SAVIŽUDYBĖ

Van Gogo mirtį gaubia paslaptis. Laidotuvės buvo kuklios varžantis savižudybės fakto, nes tuo metu ji laikyta gėdingu dalyku. Brolio netekties poveikis Teo buvo milžiniškas, jo skausmas ir nusivylimas sukėlė dar vieną tragediją.

Paskutinį, tragišką van Gogo gyvenimo tarpsnį gaubia paslaptis ir įvairios spėlionės. Paprasčiausi faktai, kurie tapo viešai žinomi, yra štai tokie.

NEBAIGTAS LAIŠKAS

1890 metų liepos 23 dieną van Gogas gavo laišką su 50 frankų iš Teo, kuris ką tik grįžo į Paryžių iš Olandijos. Pradėjęs rašyti atsakymą, van Gogas jo nebaigė, įsidėjo į švarko kišenę. Vėliau parašė dar vieną laišką Teo ir jį išsiuntė. Jame užsakė kai kurių atspalvių dažų ir itin vaizdingai aprašė savo ambicingą paveikslą *Dobinji sodas*.

Po keturių dienų, liepos 27-ąją, sekmadienį, papietavęs Overo Ravu kavinėje, dailininkas išsiruošė tapyti peizažo miestelio apylinkėse, pasiėmęs

revolverį. Kiek vėliau iš jo šovė sau į krūtinę, bet žaizda nebuvo labai pavojinga, tad jis sugebėjo pareiti namo, į savo kambarį, nesukeldamas aplinkiniams jokių įtarimų. Po kurio laiko kažkuris iš Ravu šeimos narių užėjo į jo kambarį ir pamatęs prastą van Gogo būklę iš karto iškviėtė vietinį gydytoją. Netrukus atvyko van Gogo draugas gydytojas Gašė.

MIRTIS IR LAIDOTUVĖS

Šiam pasirodė, kad van Gogo būklė nebloga. Žaizda kraujavo nesmarkiai, tad nuspręsta į ligoninę jo negabenti. Taip pat nemėginta ir išimti kulkos. Van Gogas atsisakė nurodyti Teo adresą Paryžiuje ir, kadangi buvo sekmadienis, draugai

negalėjo susisiekti su Teo ir per galeriją. Apie van Gogo susižalojimą jam buvo pranešta tik kitą dieną ir jis nedelsdamas atvyko į Overą, nuolat budėjo prie brolio lovos. Tapytojas neprarado sąmonės, išliko budrus. Broliai ilgai kalbėjosi ne prancūzų, bet olandų, savo šeimos ir vaikystės, kalba. Dienai baigiantis, van Gogas vis silpo. Prieš pat mirtį sušnabždėjo: „Liūdesys tęsis amžinai.“

Van Gogas mirė pirmą liepos 29-osios valandą broliui ant rankų. Kitą rytą, prieš laidotuves, daktaras Gašė pieštuku greitai nupiešė van Gogo pomirtinį portretą. Vietinis kunigas atsisakė skirti laidotuvių vežimą savižudžiui, tad tapytojo kūnas į laidojimo vietą nugabentas iš gretimo

miestelio pasiskolintu laidotuvių vežimu.

Laidotuvių procesijoje dalyvavo artimiausi menininko bičiuliai – Bernaras, Tėtušis Tangi, Liusjenas Pisaro, gydytojas Gašė; vežimas su van Gogo palaikais buvo apkaišytas geltonomis gėlėmis. Nevyko jokios religinės apeigos, van Gogas buvo palaidotas kapinėse už miestelio, visai greta tų kviečių laukų, kuriuos tapė. Teo visai palūžo. Gydytojui Gašė buvo patikėta pasakyti kalbą prie karsto. Jo ištarti paprasti žodžiai buvo itin taiklūs ir tinkami van Gogui pagerbti: „... sąžiningas žmogus ir didis menininkas; jis siekė dviejų tikslų: padėti žmonėms ir kurti meną. Būtent meną jis brangino labiausiai ir kaip tik dėl jo bus prisimenamas jo vardas.“

TEO SIELVARTAS

Vėliau, tvarkydamas brolio drabužius, Teo surado nebaigtą laišką, kurį van Gogas buvo pradėjęs rašyti liepos 23 dieną. Pripažinęs nenuginčijamą Teo įtaką jo kūrybai, tapytojas rašė: „Na,

mano kūryba <...>. Viską jai atidaviau, bet jaučiu, kad jau beveik nebeliko stimulo kurti.“

Visiškai išėjęs iš proto Teo mėgino surengti parodą mirusiam broliui atminti, tačiau nesėkmingai. Jis jau kurį laiką sunkiai sirgo, o van Gogo mirtis

1891 metais miręs Teodoras van Gogas vėliau buvo perlaidotas greta brolio Vinsento Overo prie Uazos kapinėse.

tik dar labiau apsunkino jo ir taip sudėtingą fizinę bei psichikos negalią. Jį ištiko sunkus nervinio išsekimo priepuolis, jis įteikė atsistatdinimo prašymą *Bossoud, Valladon et Cie* ir veikiausiai ketindamas imtis nepriklausomo prekiautojo meno kūriniais praktikos, pasiūlė pagalbą Gogenui, kuris tuo metu ruošėsi išplaukti į Taitį.

Teo elgesys darėsi vis permainingesnis ir nenusipėjamas, tad Johana išsivežė jį į Olandiją, kur 1891 metų sausio 25 dieną jis tragiškai mirė vienoje Utrechto psichiatrijos ligoninėje.

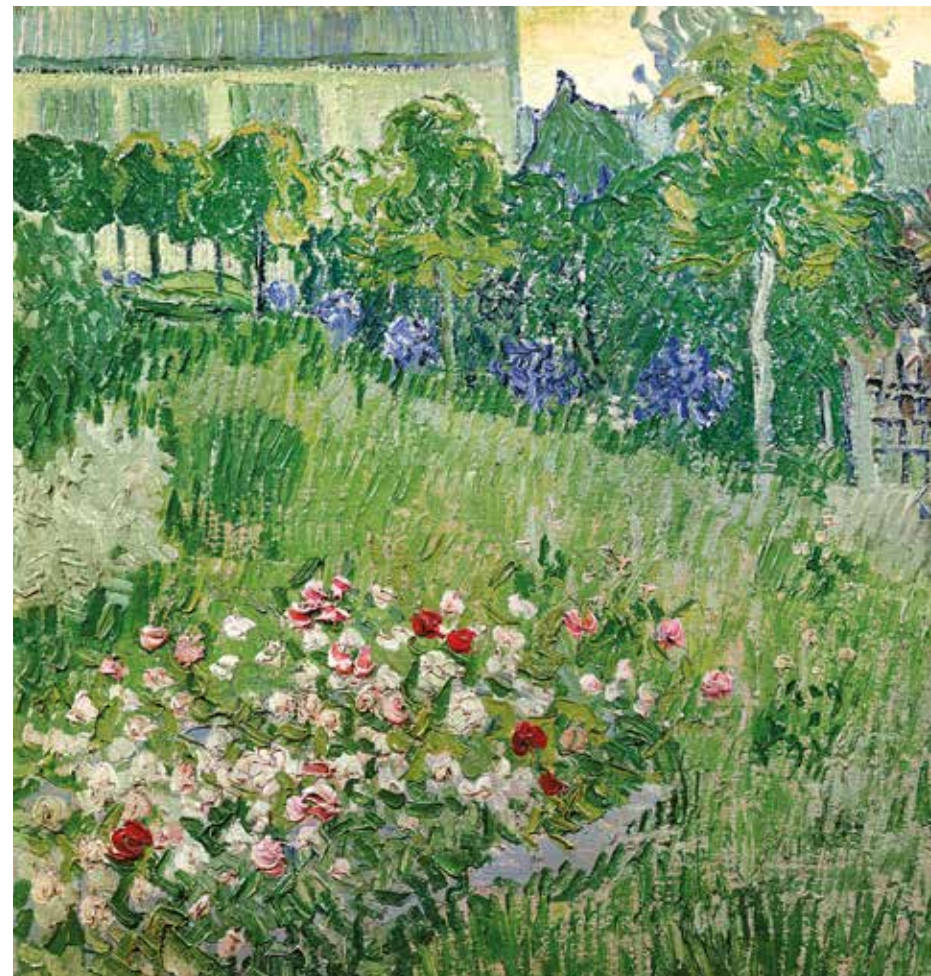
Vėliau Teo žmona jo kūną pagabeno į Prancūziją, kur broliai pagaliau vėl susitiko, palaidoti vienas greta kito, prie pat Overo kapinių tvoros, vos už kelių žingsnių nuo kviečių laukų, kuriuos van Gogas taip mėgo.

Dobinji sodas, 1890 metų birželis. Tapydamas van Gogas troško savo paveiksluose ne tik vaizduoti dalykus tokius, kokie jie yra, bet ir perteikti kažką daug esmingesnio – įvaizdintą gyvybinės energijos atitikmenį.

Gydytojas Polis Gašė, Norbertas Geniotas, 1891 metai. Gašė buvo prie van Gogo, kai šis mirė.

Dešinėje: Vinsento van Gogo mirties patale portretas, Polis Gašė, 1890 metų liepos 29 diena. Van Gogas mirė 37 metų, per mažiau nei dešimtmetį nutapęs ir nupiešęs daugybę kūrinių, kurie tiesiog pakeitė meno sampratą.

POMIRTINĖ ŠLOVĖ

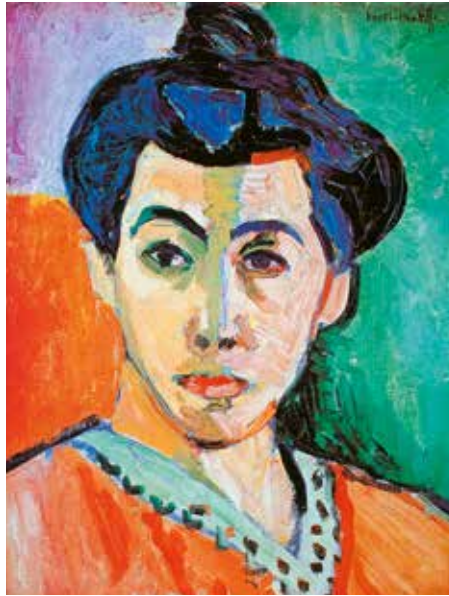
Savotiška van Gogo, pasaulietinio moderniojo meno kankinio, „kanonizacija“ prasidėjo, ko gero, prieš pat jo mirtį. Tačiau pelnyti tarptautinės megažvaigždės – vieno populiariausių ir mylimiausių pasaulio menininkų – statusą jam truko kiek ilgiau.

1893 metais Emilis Bernaras pradėjo publikuoti visus (21) iš van Gogo gautus laiškus. Visas kūrybinis jo palikimas atiteko Teo našlei Johanei, kuri šiuos reikalus tvarkė rūpestingai ir sumaniai. Vis dėlto van Gogo kūryba buvo žinoma tik palyginti nedidelei žmonių grupei – kol įvyko pirmoji didesnė jo kūrybos paroda.

PARODA BERNHEIMO JAUNESNIOJO GALERIJOJE

Ši paroda buvo surengta 1901 metais Paryžiuje, prestižinėje Bernheimo jaunesniojo galerijoje. Dirvą jai išpureno įvairūs kritikos straipsniai ir apžvalgos, kurių svarbiausi buvo Albero Orjė straipsnis, publikuotas 1889 metais, likus keliems mėnesiams iki menininko savižudybės, ir 1891 metais pasirodęs Oktavo Mirbo straipsnis. Šie du kritikų tekstai davė toną visiems vėlesniems menininko vertinimams beveik iki pat mūsų dienų: van Gogas *artiste maudite* – prakeiktas menininkas, atstumtasis, miręs „skausminga ir tragiška mirtimi“, kurio „paslaptina siela“ ir „polinkis į

pamišimą“ lėmė, kad jis „svajojęs apie neįmanomus dalykus“. Šis įvaizdis kūrė primityvaus, naivaus, instinktyvaus tapytojo portretą, tapytojo, kurio „stipri asmenybė“, „meilė gamtai“ ir „neapykanta intelektualizmui“ padėjo jam tapti „didžiu ir tyru menininku“. Parodai buvo pasirinktas tobulai tinkamas laikas. Nauja jaunų ambicingų menininkų karta nekantriai laukė, pasirengusi toliau dirbuotis ant pirmtakų pakloto pamato. Maždaug tuo pat metu buvo surengtos Sera, Gogeno ir Sezano retrospektyvinės parodos, taip pat daugiau van Gogo parodų. Jos, Gogeno žodžiais kalbant, suteikė jauniems menininkams „teisę išdrįsti daryti bet ką“. Parodą Bernheimo jaunesniojo galerijoje matė neseniai į Paryžių atvykęs Pikasas, taip pat Matisas, jau įsigijęs porą van Gogo piešinių. Būtent šioje parodoje Matiso draugas Andrė Derenas (1880–1954) su van Gogo darbais supažindino Morisą de Vlamenką (1876–1958), kuris vėliau sušuko: „Tądien pamilau van Gogą labiau nei savo tikrą tėvą!“

Žalia linija (ponia Matis), Anri Matisas, 1905 metai. Van Gogo kūryba turėjo nepaprastai didelės įtakos radikaliems eksperimentams, kurie tapo XX a. pradžios Paryžiaus avangardinio meno skiriamuoju bruožu.

Po šių ir vėlesnių Paryžiuje, Nyderlanduose ir Vokietijoje surengtų parodų van Gogą imta vertinti kaip vieną iškiliausių meno pasaulio asmenybių. Jo gyvenimas ir kūryba tapo atspirties tašku menininkams, troškusiems kurti ekspresyvų ir autentišką meną – liniją ir spalvą naudojusiems visiškai subjektyviai ir betarpiškai, bet kokį šiurkštumą ar keistumą laikiusiems menininko jausmų nuoširdumo ir intensyvumo įrodymu.

[TAKA MENU]

Prancūzijoje iš van Gogo kūrybos perėmę tam tikrų aspektų Matisas, Derenas ir Vlamenkas pelnė pravardę *Les Fauves* – Laukiniai žvėrys ir vėliau išsiplėtė į pirmą stambesnę XX a. meno sąjūdį fovizmą. Vokietijoje van Gogo

Baržos Senoje prie Le Peko, Morisas de Vlamenkas, 1906 metai.

kūrybos pažinimas turėjo lemiamos įtakos tapytojų ekspresionistų grupei *Die Brücke* („Tiltas“) susiformuoti. Iki Pirmojo pasaulinio karo van Gogo kūriniai gerokai pabrango ir užsitikrino tvirtas pozicijas meno rinkoje, tačiau tik 1956 metais pasirodžius Vinsento Minelio filmui *Gyvenimo geismas* įsitvirtino jo, tariamai išprotėjusio menininko – genijaus, pasaulinė šlovė.

VAN GOGO MUZIEJUS AMSTERDAME

1973 metais duris atvėrusiame muziejuje eksponuojama didžiausia pasaulyje van Gogo kūrinių kolekcija, kasmet pritraukianti daugiau kaip milijoną lankytojų iš įvairių valstybių. Nuolatinėje ekspozicijoje kabo daugiau nei 200 van Gogo drobių, taip pat eksponuojama daug jo piešinių ir laiškų. Čia galima susipažinti ir su kai kurių kitų menininkų, van Gogo amžininkų, darbais. Muziejus finansuoja ir vykdo daugybę van Gogo kūrybos ir gyvenimo tyrimų, jo misija – padaryti „van Gogo gyvenimą ir kūrybą, jo epochos meną prieinamą kuo platesniam žmonių ratui, kad tai juos praturtintų ir įkvėptų“.

Entonis Kvinas (kairėje) Polio Gogeno vaidmenyje ir Kirkas Daglasas – van Gogas 1956 metų filme *Gyvenimo geismas*.

jo mene nematyti jokių nesveikumo požymių. Jis gyveno visiškai atsidavęs kūrybai, o jaunystės susidomėjimas krikščionybe vėliau virto tikėjimu, kad pats menas yra tam tikra sakrali veikla. Jo tapyba ir laiškai yra aiškiaregiški, juose atsiskleidžia žmogaus gyvenimo šventumas. Van Gogo savižudybė nėra tiesiogiai susijusi su kūryba, todėl šių dviejų dalykų tikrai negalima tapatinti.

Van Gogo menas, bet kuriuo aspektu vertinant, aukština gyvenimą; jo menas pranoksta paties dailininko gyvenimo patirtį, tačiau, kaip matyti iš jo laiškų, ir pats yra šios patirties praturtintas. Jo kūriniai – tai didžiulė dovana mums, įteikta žmogaus, kuris jau seniai tapęs kitus įkvepiančia legenda; šio ypatingos energijos ir originalumo menininko kūriniai lyg švyturys šviečia kitiems, rodydami išskirtinę žmonijos kūrybinę prigimtį.

Van Gogo muziejus Nyderlanduose kasmet pritraukia daugiau nei milijoną šio menininko kūrybos gerbėjų iš viso pasaulio.

